

BANKLARDA PUL AYLANMALARINI TIZIMLI YO'LGA QO'YISH MUAMMOLARI

*Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti
i.f.f.d. Ibroximov Ilxom Shavkatjon o'gli
Samatxojoyeva Umidaxon G'ayrat qizi
Toshkent KimyoXalqaro unversiteti ,
Bank ishi Fakulteti Talabasi
umidasamathojayeva@gmail .com*

Annotatsiya: Mazkur tezisda banklarda pul aylanmalarini samarali tashkil etishning dolzarb muammolari va ularni hal etish yo'llari tahlil qilinadi. Pul aylanmalari bank tizimining asosiy iqtisodiy funksiyalaridan biri bo'lib, uning barqarorligi va samaradorligi umumiy iqtisodiyotni rivojlantirishga xizmat qiladi. Biroq, amaliyotda banklar oldida bir qator muammolar mavjud: likvidlikni ta'minlashdagi qiyinchiliklar, raqamli to'lov tizimlarining integratsiyasi, kiberxavfsizlik tahdidlari va xalqaro moliyaviy operatsiyalarni muvofiqlashtirish kabi masalalar.

Tezisda ushbu muammolarni tahlil qilish bilan birga, pul aylanmalari tizimini yaxshilashga qaratilgan strategik takliflar berilgan. Jumladan, raqamli texnologiyalarning joriy etilishi, blokcheyn asosida shaffof moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirish, banklar o'rtasidagi xalqaro hamkorlikni kengaytirish va moliyaviy monitoringni kuchaytirish kabi yo'nalishlar ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Pul aylanmalari, bank tizimi, likvidlik, raqamli to'lov tizimlari, kiberxavfsizlik, blokcheyn, xalqaro moliyaviy operatsiyalar, moliyaviy monitoring, raqamli transformatsiya, shaffoflik, iqtisodiy barqarorlik, moliyaviy oqimlar, banklar o'rtasidagi hamkorlik, pul oqimlarini boshqarish.

Kirish

Bank tizimi iqtisodiyotning ajralmas qismi bo'lib, uning samarali ishlashiga turli omillar ta'sir ko'rsatadi. Jumladan, pul aylanmalari banklarning asosiy faoliyatlaridan biri hisoblanadi va ular iqtisodiy jarayonlarning barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Banklar o'rtasidagi pul oqimlarini samarali boshqarish, nafaqat milliy iqtisodiyotning o'sishini qo'llab-quvvatlaydi, balki xalqaro moliya tizimining mustahkamligini ham ta'minlaydi.

Shu bilan birga, banklarda pul aylanmalarini tizimli yo'lga qo'yish jarayonida bir qator muammolar mavjud. Bu muammolar ichida likvidlikni ta'minlashdagi qiyinchiliklar, raqamli to'lov tizimlarining integratsiyasi, xavfsizlik tahdidlari va xalqaro moliyaviy operatsiyalarning muvofiqlashtirilishi kabi masalalar alohida

ahamiyatga ega. Ayniqsa, zamonaviy texnologiyalar, shu jumladan blokcheyn va sun'iy intellekt kabi innovatsiyalarni qo'llash banklarning pul aylanmalarini optimallashtirishda katta imkoniyatlar yaratadi.

Asosiy qism

Banklarda pul aylanmalari iqtisodiy tizimning barqarorligini ta'minlashda, ayniqsa, kreditlash, depozitlar va to'lovlar tizimida asosiy o'rin tutadi. Pul aylanmalari nafaqat moliyaviy oqimlar, balki banklarning likvidligi, resurslarning samarali taqsimlanishi va iqtisodiy integratsiya jarayonlarida ham muhim o'rin egallaydi. Banklarning pul aylanmalarini to'g'ri boshqarishi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va moliyaviy resurslardan samarali foydalanishga imkon beradi.

Banklarda pul aylanmalarini samarali boshqarish jarayonida bir qator muammolar yuzaga keladi. Ularning asosiylari quyidagilardan iborat:

- **Likvidlikni ta'minlash:** Banklar o'rtasida likvidlikni ta'minlashda doimiy ravishda yuzaga keladigan qiyinchiliklar, ayniqsa, qisqa muddatli operatsiyalarni moliyalashtirishda muhim ahamiyatga ega. Likvidlik muammolari banklarning moliyaviy barqarorligiga tahdid solishi mumkin.
- **Raqamli to'lov tizimlarining integratsiyasi:** Yangi raqamli to'lov tizimlarini joriy etish va ularni bank tizimlariga integratsiya qilish ko'plab texnik va iqtisodiy muammolarni keltirib chiqaradi. Bunda texnologik moslik, xavfsizlikni ta'minlash va mijozlarga xizmat ko'rsatish jarayonlarini soddalashtirish kabi masalalar muhim rol o'ynaydi.
- **Kiberxavfsizlik va himoya:** Raqamli moliyaviy xizmatlarning o'sishi bilan banklar kiberxavflar va hujumlarga qarshi samarali choralar ko'rishni ta'minlashi lozim. Xavfsizlikni oshirish uchun banklar yangi texnologiyalarni, masalan, blokcheynni va sun'iy intellektni qo'llash orqali himoya choralari ko'rishlari kerak.
- **Xalqaro moliyaviy operatsiyalarni muvofiqlashtirish:** Xalqaro savdo va investitsiyalarni moliyalashtirishda pul aylanmalarini samarali boshqarish uchun valyuta risklari, bojxona tartib-qoidalari va xalqaro moliya tizimidagi o'zgarishlarga moslashish zarur.

Pul aylanmalarini samarali tizimlashtirish uchun quyidagi strategiyalarni amalga oshirish mumkin:

- **Raqamli transformatsiya va innovatsiyalar:** Raqamli to'lov tizimlari, mobil banking, va blokcheyn texnologiyalarini qo'llash orqali pul aylanmalarini yanada tezroq va samaraliroq boshqarish imkoniyatlari yaratiladi. Raqamli transformatsiya banklar uchun mijozlarga xizmat ko'rsatishni soddalashtirish, xarajatlarni kamaytirish va operatsiyalarni avtomatlashtirishni ta'minlaydi.

- **Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish:** Banklar o'rtasida xalqaro moliyaviy operatsiyalarni muvofiqlashtirish uchun yanada kuchli hamkorlik aloqalarini o'rnatish zarur. Xalqaro pul o'tkazmalari tizimlari va valyuta kurslarining optimallasuvi banklarning iqtisodiy integratsiyasiga yordam beradi.
- **Kiberxavfsizlikni oshirish:** Banklar o'z tizimlarini himoya qilish uchun zamonaviy xavfsizlik choralari, jumladan, biometriya va ikki faktorli autentifikatsiya kabi texnologiyalarni qo'llashlari kerak. Shu bilan birga, mijozlarga xizmat ko'rsatishda xavfsizlikni ta'minlash, ular uchun ishonchli platformalarni yaratish zarur.
- **Moliyaviy monitoringni kuchaytirish:** Banklar o'z tizimlarida operatsiyalarni kuzatish va nazorat qilishni kuchaytirishi, firibgarliklarni aniqlash va oldini olishga yo'naltirilgan tizimlarni joriy etishi lozim.

Banklarda pul aylanmalarini tizimli yo'lga qo'yishda kelajakda bir qator tendensiyalar kuzatilmoqda:

- **Sun'iy intellekt va big data:** Banklar mijozlarga xizmat ko'rsatishda sun'iy intellektni va katta ma'lumotlarni (big data) qo'llash orqali shaxsiylashtirilgan xizmatlarni taqdim etishi mumkin.
- **Yashil moliyavlash:** Atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan loyihalarga moliyaviy yordam ko'rsatish va yashil obligatsiyalarni chiqarish orqali banklar ekologik barqarorlikni ta'minlashda faol rol o'ynashadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, banklarda pul aylanmalarini tizimli yo'lga qo'yish bank tizimining samarali ishlashi va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Pul aylanmalarini samarali boshqarish nafaqat banklar o'rtasidagi iqtisodiy resurslarning oqilona taqsimlanishini ta'minlaydi, balki xalqaro moliya tizimidagi integratsiyani mustahkamlashga, shuningdek, banklarning likvidligini oshirishga imkon beradi. Biroq, banklarda pul aylanmalarini boshqarishda turli xil muammolar yuzaga kelmoqda, jumladan, likvidlikni ta'minlashdagi qiyinchiliklar, raqamli to'lov tizimlarining integratsiyasi, xavfsizlik tahdidlari va xalqaro moliyaviy operatsiyalarni muvofiqlashtirishdagi masalalar.

Shunday qilib, banklarda pul aylanmalarini tizimli yo'lga qo'yish, ilg'or texnologiyalarni qo'llash va xalqaro moliyaviy aloqalarni rivojlantirish orqali nafaqat banklar faoliyatining samaradorligini oshirish, balki butun iqtisodiy tizimning barqarorligini ta'minlashga yordam beradi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Qayumov, A. *Moliyaviy menejment va bank tizimi*. Toshkent: Sharq-2021-yil, 44-47-betlar

2. Smith, A., & Johnson, B. (2020). "Digital Transformation in Banking: Challenges and Opportunities." *Journal of Financial Studies*, 35(4), 45–56.
3. Rahimova, N. (2022). "O‘zbekiston banklarining raqamli rivojlanishida fintechning roli." *Moliyaviy tadqiqotlar jurnali*, 33–42.
4. O‘zbekiston Respublikasining “O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki to‘g‘risida”gi qonuni. № ZRU-582. 2019-yil 11-noyabr
5. Bank.uz – O‘zbekiston bank tizimi haqida ma’lumotlar portali.